

UNIVERZITET U BEOGRADU
FILOLOŠKI FAKULTET

IZVEŠTAJ O OCENI DOKTORSKE DISERTACIJE *Hronotopi i karnevalizacija u romanima Dona DeLila*, kandidatkinje Violete Stojmenović

1. PODACI O KOMISIJI

1. Datum i organ koji je imenovao komisiju:

25. jun 2014. godine, Nastavno-naučno veće Filološkog fakulteta u Beogradu

SASTAV KOMISIJE

1. dr Zoran Paunović, redovni profesor za užu naučnu oblast Engleska i američka književnost (2006), Filološki fakultet u Beogradu;
2. dr Radojka Vukčević, redovni profesor za užu naučnu oblast Engleska i američka književnost (2005), Filološki fakultet u Beogradu;
3. dr Ivana Đurić Paunović, vanredni profesor za užu naučnu oblast Anglistika (2014), Filozofski fakultet u Novom Sadu.

2. PODACI O KANDIDATU

- 1) Ime, ime jednog roditelja, prezime

Violeta (Velin) Stojmenović

- 2) Datum rođenja, opština, republika

30. 03. 1980, Požarevac, Srbija

3) Datum odbrane, mesto, i naziv magistarske teze

(kandidatkinja je doktorske studije upisala bez odbranjene magistarske teze, na osnovu visokog proseka s redovnih studija)

3. NASLOV DOKTORSKE DISERTACIJE

Hronotopi i karnevalizacija u romanima Dona DeLila

4. PREGLED DOKTORSKE DISERTACIJE

Doktorska disertacija *Hronotopi i karnevalizacija u romanima Dona DeLila* kandidatkinje Violete Stojmenović, obuhvata 321 kucanu stranu, uz dodatnih pet strana preloga. Podeljena je na 10 poglavlja: 1. Uvod (str. 1-9); 2. Hronotop u teoriji književnosti (10-29); 3. Podzemlje kao međuhronotop u DeLilovim romanima (30-84); 4. Kolekcionar kao transsubjektivni hronotop (85-106); 5. Mesta (107-148); 6. Put(ovanje) (149-178); 7. Kairos (179-197); 8. Skupovi i okupljanja (198-275); 9. Karneval(izacija) (276-297); 11. Zaključne napomene (298-306). Poglavlja su sistematicno podeljena na veliki broj potpoglavlja, čime je struktura rada dodatno učvršćena, a čitanje ovog obimnog naučnog dela značajno olakšano. Bibliografija (311-321) priložena na kraju rada sadrži 370 bibliografskih jedinica

5. VREDNOVANJE POJEDINIХ DELOVA DOKTORSKE DISERTACIJE

Doktorska disertacija Violete Stojmenović napisana je s čvrstom teorijskom utemeljenošću, zavidnim analitičkim darom, i uočljivim entuzijazmom. Disertacija se bavi romanima vodećeg

američkog proznog pisca Dona DeLila, kroz teorijsku vizuru Bahtinovih koncepcija hronotopa i karnevalizacije u književnosti i umetnosti. Iz piščevog opusa izdvojeni su romani od prvog, *Amerikana* (1971), do najznačajnijeg, *Podzemlja* (1997), zbog toga što ih povezuje književni i socioistorijski kontekst nastajanja.

U prvom poglavlju, analizovani su Bahtinovi tekstovi o hronotopu i njihova tumačenja, prilagođavanja i dopunjavanja, sa ciljem dolaženja do radne verzije ovog protejskog pojma, njegovih funkcija, opsega i vrsta. Usvojena je tipologija hronotopa (podela na lokalne, instrasubjektivne, intersubjektivne, transsubjektivne, mikrohronotope) koju je sačinio Dž. Ladin. Istražena je veza između hronotopa i motiva ili žanra i stepen njihove međusobne uslovljenosti. Istaknuta je mogućnost upotrebe hronotopa kao „sredstva izučavanja između teksta i njegovog doba“, tako da formalni mehanizmi konstruisanja vremena i prostora mogu da budu analizirani u kontekstu kulturno-istorijskih uslova u kojima se javljaju. Pojmovi „prostor“ i „vreme“ koriste se tako da se njima označe prikazane fizičke, kognitivno-fenomenološke i društveno konstruisane kategorije iskustva. Posebna pažnja posvećena je koncepciji postmodernog hronotopa Pola Smetharsta, kao okviru detaljnije analize odabranih romana.

Drugo poglavlje rada istražuje kategoriju skrivenog ili međuhronotopa, koja se objašnjava uz pomoć savremenih teorija i filozofija alegorije i „alegorijskog impulsa“, da bi se zatim analizirao skriveni hronotop podzemnog sveta u analiziranim DeLilovim romanima. Pokazani su genetički, mitsko-religiozni, kulturološki i književni aspekti i predstave o podzemnom svetu koje je DeLilo ugradio u svetove svojih romana. Ontološka nesigurnost koju stvara međuhronotop dospodzemnog sveta povezana je s postmodernim kulturnim fenomenima kao što su medijsko-tehnološko preobražavanje realnosti u svet slika i „nestrpljivost“ budućnosti izazvana tehnološkim, ekonomskim i psihološkim ubrzavanjem vremena. Analizirani su i hronotopi različitog opsega, koji su u DeLilovim romanima izrazito frekventni i produktivni. Pri tom je istaknuta i važnost figura kolecionara i dokonog šetača kao pripovedačkih strategija ili implicitnih autorskih maski, što likove koji se javljaju u ulozi kolezionara čini izrazito hronotopskim u Bahtinovom smislu, čime ih pretvara u modele transsubjektivnih hronotopa. Njihovo prisustvo ogleda se u prepunjenosti sižejnog prostora stvarima kao stvarima i kao otpadom, kao i usputnim, nemotivisanim pojavama, što u pripovest uvode skretanja i račvanja, zbog kojih je struktura romana izrazito digresivna, a fabula retardirana i zagušena opisima i

refleksijama. Obrazlaže se način na koji uz pomoć kolekcionarskog ustrojstva prostor-vremena transformiše istorijski roman.

Hronotopi manjeg opsega razvrstani su u dve veće grupe. U prvoj su intersubjektivni hronotopi povezani s određenim tipovima prostora koji predstavljaju tačku ukrštanja istorijskih, biografskih, prihodoško-fenomenoloških i društvenih vremena, odnosno materijalizaciju njihovog dejstva i mehanizma njihvoga konstruisanja i odvijanja. Protumačeni su i piščevi postupci prikazivanja ovih prostora kao aktivnih i motivacijskih komponenti naracije, njihove identitetske i ideološke funkcije i značenja proistekla iz njihove povezanosti s određenim konstitutivnim ili reprezentativnim narativnim obrascima, kakvi su oni o individualnoj autonomiji i heroizmu, o nevinosti i katarzičnoj jednostavnosti, o predodređenosti za osvajanje i probijanje granica, o iskupljujućem i spasavajućem putu, naročito onom ka zapadu. Analizirano je i kako se prostorni oblici koriste kao instrument prikazivanja dijalektike unutrašnjeg i spoljašnjeg, zatvorenog i otvorenog, diskretnog i kontinuiranog, praznog i punog, koja se s prostora prenosi na identitet i svest. Pokazano je kako se putem ovih hronotopa uspostavlja veza sa nizom književnih i filmskih žanrova i modusa, kakvi su idila, roman i film o putu, romantična priča, popularni špijunski roman, vestern i drugi žanrovi.

U šestom poglavlju, kao suprotnost putu, a u okviru transsubjektivnog hronotopa izgrađenog uz pomoć figure dokonog šetača, kandidatkinja izdvaja mikrohronotop koji je označila terminom „kairos“, zbog toga što predstavlja iskustvo vremena, koje negira ne samo „*hronos*“, odnosno hronološko i kontinuirano linearno vreme, već i „*hekseitično*“, na samodovoljne trenutke raspadnuto vreme, u korist povratnih, „*sezonskih*“ momenata maksimalnog intenziteta percepcije, istrgnutih iz uobičajenog toka vremena, što u sprezi s ličnim ili nadličnim sećanjem konstruiše jedan transverzalan i potencijalno epifanijski prostor u okrilju svakodnevice.

U drugoj grupi su hronotopi koje definišu određena dešavanja – skupovi i masovna okupljanja; igre, u vidu dečijih, društvenih i sportskih igara, kao i mediji, pre svega filmski. Detaljnija analiza masovnih scena otkriva odnos javnog i privatnog, kolektivne i individualne svesti i faktora koji taj odnos presudno formiraju. Kroz ovu grupu hronotopa iščitavaju se prostorne „smeše“ i „hibridi“, odnosno, novi vizuelni, socijalni i kulturni prostori, čija je pojaa rezultat neprestanih transakcija i cirkulacija roba, predstava i slika, što sve zajedno dovodi do

pojave jednog osamostaljenog prostora pogleda, u čijem okviru su prikazani sukobi identitetskih modela.

U završnim poglavlјima rada, kandidatkinja razmatra dvosmislen status igara, kao još jedno od sredstava razbijanja homogene i univerzalne realnosti i kreiranja slike sveta podeljenog konfliktnim vrednostima. Stoga su u disertaciji analizirane hronotopske implikacije svih vrsta igrivosti i igara koje se eksplicitno i implicitno igraju u DeLilovim romanima. Pri tom se problem igre, zasnovan na nizu dihotomija, kakve su pravilo-improvizacija, autonomija-uslovnost, stvarno-nestvarno, osvetjava iz perspektive teorija i uz pomoć terminologija Johana Hojzinge i Rožea Kajoa. Na lokalni hronotop igara nadovezuju se transsubjektivni hronotopi konstruisani simuliranjem postupaka konstruisanja vremena i prostora sredstvima drugih medija, od radija do interneta. U radu su posebno detaljno analizirani intermedijalni postupci koji svet dela povremeno preobražavaju u svet filma, kao i efekti primene principa montaže na konstruisanje prostor-vremena. Uočeno prerastanje igre u svetkovinu u romanu *Podzemlje*, otvara pitanje odnosa karnevala i karnevalizacije kao modela otpora i subverzije zadatih prostorno-vremenskih okvira i otvaranja nečeg novog u strukturi zatečene situacije uz pomoć umetnosti. Analiza nekolikih sukoba spektakla i karnevala u *Podzemlju* pokazuje kako se karnevalizacija prikazuje kao metod pretvaranja prostora u poprište simboličke borbe i stvaranja novih margini i novih prostora razgraničenja.

Analiza odabralih romana u doktorskoj disertaciji Violete Stojmenović nije obavljena linearно, niti u skladu s hronologijom njihovog objavlјivanja, već su pojedini hronotopi predstavljeni uz pomoć primera iz različitih romana. Svaki od analiziranih hronotopa predstavljen je, komparativno ili genetički, i s obzirom na šire književno-istorijske u teorijske kontekste koji mogu biti od značaja za razumevanje DeLilovog korišćena određenih motiva, figura i fenomena kao hronotopa. Zbog toga se autorka rada oslanja ne samo na Bahtina i njegove neposredne tumače, nego i na niz drugih teoretičara, naročito na Valtera Benjamina.

6. SPISAK NAUČNIH RADOVA

1. „Двобоји код Набокова“, *Летопис Матице српске*, год. 187, књ. 488, св. 6 (дец. 2011), стр. 1099-1124.

2. „Uvod u inestetiku Alana Badjua“, *Komunikacija i kultura online*, god. 2, br. II (2011), str. 413-438. <http://www.komunikacijaikultura.org/KK2/KK2Stojmenovic.pdf>.
3. „Флоберов Новембар и Дневник о Чарнојевићу Милоша Црњанског“, *Траг*, год. 7, књ. 7, св. 25 (март 2011), стр. 75-95.
4. „Књига између креативности и интерактивности“, Зборник радова са Међународне научне конференције Књига и језик у развоју савременог друштва, Филолошки факултет Универзитета у Београду, Београд (2011), стр. 105-127.
5. „Записи о Малтеу Лауриду Бригеу“, *Бележница*, год. 12, бр. 22 (2010), стр. 109-117.
6. „Црна књига Орхана Памука“, *Mons Aureus*, год. 7, бр. 25/26 (2009), стр. 185-193.
7. „Футуристи и манифести - Будућност је иза нас!“, *Бележница*, год. 11, бр. 20-21 (2009), стр. 110-126.
8. „Фонд заadolесценте (А фонд) Народне библиотеке Бор“, *Колекције у библиотекама : формирање, заштита, богаћење, одржавање, ревизија и коришћење*, Београд : Заједница матичних библиотека Србије ; Крушевац : Народна библиотека, 2008.
9. „У гравитационом пољу заборављених ствари“, *Кораџи*, год. 41, књ. 38, св. 9/10 (2007), стр. 222-230.
10. „Тако је певао Орфеј“, *Кораџи*, год. 40, књ. 36, св. 5/6 (2006), стр. 157-166.
11. „Искушавање уметника - Tomas Man“, *Txt*, бр. 5/6 (2004), стр. 25-31.
12. „Неуморна динамика духа“, *Бележница*, год. 6, бр. 11 (јесен-зима 2004), стр. 60-63.
13. „Кафкина поетика простора“, *Бележница*, год. 5, бр. 9 (јесен-зима 2003), стр. 62-65.
14. „Fantastika u delu E. T. A. Hofmana“, *Ulaznica*, god. 36, br. 183 (2002), str. 69-84.
15. „Ејзенштајн у Подземљу“, *Липар*, год. 15, бр. 53, стр. 65-85;
16. „Grafiti u DeLilovom Podzemlju“, *Philologia*, god. 11, br. 11, 2013, str. 89-96;
17. „Тиранија величине – Куле близнакиње код Делила“, *Zbornik za jezike i književnosti Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, god. 3, br. 3, 2013, str. 207-220
[\(<http://www.epub.digitalnabiblioteka.tk/index.php/zjik/article/view/670>\);](http://www.epub.digitalnabiblioteka.tk/index.php/zjik/article/view/670)
18. „Podzemlja Delilovog Podzemlja“, *Komunikacija i kultura online*, god. 3, br. III, 2012, str. 280-303. (<http://www.komunikacijaikultura.org/KK3/KK3Stojmenovic.pdf>)

7. ZAKLJUČCI ODNOSNO REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Istraživanje koje je u svojoj doktorskoj disertaciji uobličila Violeta Stojmenović dovelo je do velikog broja čvrsto utemeljenih, naučno relevantnih zaključaka. Raščlanjene su

DeLilove predstave o kulturno-istorijski proizvedenim karakteristikama prostora i vremena i njihovim implikacijama na događaj i identitet, uz otkrivanje paradoksa nesavremenosti simultanih vremenskih nizova i neograničenosti prostora, negaciju završetka i jednokratnosti, nerazrešenu tenziju između istovremenosti opozitnih pravaca i smerova kretanja u vremenu i prostoru i problem granica sopstva, svesti i identiteta u odnosu na kulturu. Kontradiktoran odnos svesti i okruženja, odnos potpunog prožimanja i krajne samosvesne distance pojavljuje se na pozadini sveta u kojem se realno javlja kao potvrda ili jačanje „radijacije“ slika u okviru bujice informacija koje protiču kroz um. Stoga je refleksija osonovna funkcija i delatnost likova u DeLilovim romanima. Refleksije likova omogućavaju DeLilu kako da problematizuje granice sopstva i identiteta, pokazujući nemogućnost absolutne izdvojenosti iz okruženja i od motivacionih efekata njihovih materijalnih, ideoloških i istorijskih komponenti, tako i da traga za mogućim pozicijama pojedinca u odnosu na različite vrste i oblike nadindividualnih, kulturnih formacija. Refleksijom se uspostavlja relativna distanca i otvara mogućnost kako da se definisane i zadate granice prekorače, tako i da se uspostave nova opoziciona razgraničenja. Kandidatkinja zaključuje da su u DeLilovom fokusu kulturno-istorijski aspekti individualnih iskustava i doživljaja, drama prevlasti kulture nad pojedincem, i sve većeg stepena zavisnosti privatnog života i ličnih osećanja od javnih, uglavnom medijski proizvedenih i putem medija raširenih modela. Njegovi likovi iskazuju nemogućnost i prividnost idea la ličnosti kao potpuno samosvojne jedinke. Otkrivanje – i u saznajnom i u stvaralačkom smislu – „pupa“ ili „podzemlja“, svega onog što jedna kultura potiskuje, skriva, umrtvljuje ili odbacuje da bi se održala na sinhronijskom i dijahronijskom, istorijskom planu, i njenih unutrašnjih protivurečnosti i razrada tih otkrića iz rubnih pozicija jeste, po rečima Violete Stojmenović, model koji odlikuje DeLilove pripovesti. Time, naravno, nije iscrpljen potencijal njihovih značenja i „poruka“, već samo zaključak do kog je dovela hronotopska analiza izabranih romana, u čijem kontekstu se nametnulo fokusiranje na karakteristike autorskog odnosa prema vremenu-prostoru, kao i na formu i sadržaj subjektivnih, psiholoških vremena i prostora pojedinačnih likova vidljivih kroz njihov odnos prema kulturno-istorijski proizvedenim vremenima i prostorima onako kako su oni odraženi i prikazani u tekstovima romana.

8. OCENA NAČINA PRIKAZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

Promišljenim i teorijski čvrsto utemeljenim analitičko-sintetičkim iščitavanjem romana odabranih po čvrstim i jasnim kriterijumima, kandidkinja je došla do čitavog niza istinski inovativnih uvida i zaključaka. Te je zaključke u svojoj doktorskoj disertaciji izložila preglednim i jasnim naučnim stilom, koji čitaocu nesumnjivo olakšava snalaženje u složenoj problematici ovog naučnog rada.

9. PREDLOG

Na osnovu svega izloženog, smatramo da je Violeta Stojmenović obradom teme pod naslovom *Hronotopi i karnevalizacija u romanima Dona DeLila* sačinila vredno naučno delo, od nesumnjivog značaja za srpsku anglistiku i nauku o književnosti. Zbog toga predlažemo Nastavno-naučnom veću Filološkog fakulteta da ovu doktorsku disertaciju prihvati, a kandidatkinji odobri pristup usmenoj odbrani rada.

U Beogradu, 20. oktobra 2014. godine

dr Zoran Paunović, red. prof.

dr Radojka Vukčević, vanr. prof.

dr Ivana Đurić Paunović, vanr. prof.

